

11

Kode-alternantzia eta hizkuntza-ohiturak Gabiriako bi belaunalditan

Iñigo Igartzabal Bidegain

Euskara irakaslea

i.igartzabal@gmail.com

Sarrera-data: 2014-10-31 / Onartze-data: 2014-11-28

Laburpena. Ia euskaldun guztiok gara elebidunak, geure egunerokoan batzuetan euskaraz dihardugu eta hurrena gazteleraz. Elkarrizketa berean ere tartekatzen ditugu bi hizkuntzak, batzuetan apropos agian, eta beste askotan, aldiz, ohartu ere egin gabe. Ez gara horren arraroak horregatik, beste leku batzuetan ere gertatzen dira horrelakoak, eta horrek badu bere izena: kode-alternantzia. Lan honetan Gabiria bezalako arnagune batean zer nolako kode-alternantzia dagoen jakin nahi izan dugu, bi belaunaldi ezberdinetan bina talde grabatuaz; noiz, zertarako eta zergatik gertatzen da? Ohiturei buruzko lana zela esanda jarri ditugu hizketan 18 lagun, eta guk elkarrizketa bideratuaz, euskaraz, hizkuntza ohiturez, horien zergatiaz eta beste makina bat kontuz aritu gara lau ordu pasatxoko jardunean. Hemen duzuen hau egindako lanaren artikulua da. • **Hitz-gakoak:** *hizkuntza ukipena, interferentziak, kode-alternantzia, hizkuntza ohiturak.*

Abstract. Nearly all of us Basques are bilingual; at one moment in our everyday lives we speak in Basque and the next moment in Spanish. We switch between the two languages in the same conversation, sometimes on purpose perhaps, whereas at other times without even noticing. We are not that odd for that reason, because things like that happen in other places, too, and there is a name for it: code-switching. In this piece of work we set out to find out what kind of code-switching exists in a very Basque-speaking place like Gabiria, by recording two groups each of two different generations to see when, what for and why it happens. We got 18 people talking after explaining to them that it was a piece of work dealing with habits; we guided the conversation about Basque, language habits, the reasons for them and many other things, and we spent just over four hours talking about these things. This paper is about the work carried out. • **Key words:** *language contact, interference, code-switching, language habits.*

Gure hitzak

Esan berriz esan
Ez daitezela ahaztu
Ez daitezela gal
Elur gainean
Txori hanka arinek
Utzitako arrasto sail
Ederra bezalaxe

Txoritua norat hua
Bi hegalez airian

Zer dio isiltzen denak
Isiltzen denean?

Gizon galduak, nork lagunduko?
Miseria sufri ezin dutenak

Oi lur, oi lur, ene lur enea...

Maitea nun zira
Nik ez zaitut ikusten
Ez berririk jakiten
Nurat galdu zira

(Bernardo Atxaga, Mikel Laboa)

***Euskara ere
hizkuntza
ukipenean bizi
da, eta euskaraz
dakiten guztiek
euskaraz gain
beste hizkuntza
bat, behintzat,
badakite, hau da,
esateko ia ez
dago euskaldun
elebakarrik.
Gauzak honela,
“bi hizkuntza
jakin eta
erabiltzeak gure
hitz egiteko
moduan eragina.***

•

ALDERDI TEORIKOA

1. HIZKUNTZAK UKIPENEAN

I
Bizi garen mundu honetan 6000 hizkuntzatik gora daudela diote hainbat adituk, eta jakina da 200 estatu baino ez daudela. Hau honela izanik, gauza nabaria da estatuetako hizkuntza ofizialez gain badaudela beste hainbat eta hainbat hizkuntza herri horietan.

Jean Baptiste Coyos Etxebarnek Soziolinguistika eskuliburuan aipatu bezala “munduko hizkuntzak, beraz, ez dira isolatuak, ukipenean dira” (Coyos, 2005:135). Aurrerago honela jarraitzen du; “hizkuntza-komunitate ezberdinetako hiztunak elkarrekin komunikatzeko gai ez baldin badira, elkarrekiko harremanik ez da. Hiztun talde bakoitzak bere bizitza osoa bere hizkuntzan egiten du osoki eta beste taldeak berean. Horrelako kasu baten aurrean, ukipenik ez dagoela esan daiteke, baina lurralde berean guztiz isolaturik bi talde edo gehiago bizitzea pentsaezina da. Elkarren ondoan bizi diren taldeen artean, elkarren arteko bi hizkuntzak

**Hizkuntza
komunitate
bateko
elebidunek
komunikaziorako
hauta dezaketen
aukera bat,
hiztun
elebarrak
erregistro edo
dialekto
ezberdinen
artean mugitzea
edo batetik
bestera aldatzea
aukeratu
dezaketenez bezala.**

ezagutzen dituen jendea egoten da. Beraz, hizkuntzak hiztun elebidunen bidez izaten dira elkartuak” (Coyos, 2005:135).

Beraz, hizkuntza-komunitateak elebiduna behar du izan baldin eta elkarrekin komunikatzeko gaitasunik izango badute. Bestela, hizkuntza isolatuak izango liriateke. Nola ematen da, ordea, guzti hau gurean? Jakina da euskarak historian zehar hainbat eta hainbat hizkuntzekin mantendu izan dituela hartu emanak; bai iberiera, zelta, latina, arabiera edota baita okzitanierarekin ere. Gaur egungo egoeran ere Bidasoaz goitik frantsesarekin ukipenean dago euskara eta Bidasoaz beheiti, berriz, gaztelarekin. Globalizazioaren eragina ere gero eta handiagoa den garai hauetan ingelesaren presentzia ere gero eta nabariagoa da eta honek ere badu eraginik. Gainera, urtetik urtera Euskal Herrian hitz egiten den hizkuntza kopurua ere ugaltzen da: arabiera, amazigera, errumaniera, txinera...

Kontuak horrela, **euskara ere hizkuntza ukipenean bizi da**, eta euskaraz dakiten guztiek euskaraz gain beste hizkuntza bat, behintzat, badakite, hau da, esateko ia ez dago euskaldun elebarririk. Gauzak honela, “bi hizkuntza jakin eta erabiltzeak gure hitz egiteko moduan eragina izaten du. **Hizkuntzek elkarri eragiten diote eta interferentziak sortzen dira. Interferentzia horiek gure diskurtsoetan bi modutara agertzen dira** (Coyos, 2005:145/146): kode-nahasketa bidez edota **kod-alternantzia** bidez”. Lionel Jolyk ere, *Soziolinguistikaren oinarriko kontzeptuak* txostenean honela dio, “gizarte maila eta maila indibiduala ezberdindu behar dira interferentzien azterketa egiterakoan. Lehenengoa, gizarte maila, hizkuntzari dagokio (hizkuntza nahasmena/code mixing) eta bestea, aldiz, diskurtsoari dagokio (hizkuntza alternantzia/code switching)”. (Joly, 2014:27).

Mundu mailan *code-switching* izenez ezagutzen da termino hau eta hainbat iturritan begiratuak jakin ahal izan dugu 70. hamarkadara arte baztertua egon zela. BAT soziolinguistika aldizkarian aipatzen den moduan “semihiztunek ekoiztutako gramatikalik gabeko hizkuntzen nahasketa edo mordoilotzat hartua izan da” (Inma Muñoa, 2002; BAT soziolinguistika aldizkaria. 42.alea). Definizio asko eman izan dira eta nahasteak ere sarritan sortu izan dira. Hau dela eta ez gara asko luzatuko eta autore ezberdinen pare bat definizio soilik emango ditugu kontzeptua argitzearen. Horiekin eta adibideak gaineratuta hobeto ulertuko dugu zertaz ari garen.

Gumperzek (1982) esaterako, kode aldaketa diskurtso mota bat dela zioen. Hizkuntza komunitate bateko elebidunek komunikaziorako hauta dezaketenez aukera bat, hiztun elebarrak erregistro edo dialekto ezberdinen artean mugitzea edo batetik bestera aldatzea aukeratu dezaketenez bezala (BAT, 42.alea).

“La alternancia ha sido definida como el uso de más de una lengua en un acto de habla y también como el cambio de una variedad lingüística a otra cuando lo requiere la situación... requiere un nivel alto de competencia comunicativa en las dos lenguas involucradas y se produce inconscientemente, sin ningún tipo de esfuerzo o vacilación” (Vinagre, 2005:11/17).

Pare bat adibide,

Lehenengoa euskara eta gaztelaren artekoa (ikerketa honetakoa bertakoa) da eta bigarrena, berriz, ingelesa eta gaztelaren artekoa (Vinagre, 2005: 28).

1.

(A) – Pentsau, 2. eunen *a la puta calle !* Kateian, *caro*, azkenen hoi dek asuntoa.

(B) – Ze pentsatze zon etziela konturauko?

(A) – Hua bere lana eitten ai zan! *Esto tiene que sacar ruido... pum y a tomar por culo!*(...) Kateian hori azkenen izan beharra zeukik aspergarrie, *hasta las narices!* (...) *O sea*, pazientzie ez, hire burue nulo izatea *limitau* beharra daukek. *O sea* eztek pentsau behar!(...) *Es que* azkenen lan danak zeukiek berea, *baño es que* hori... *madre mia!*

(B) – Ya! Baiño lan batzutan *interactuau* deikezu!

(A) – Bai! *Hombre* azkenen nik eun osoa *casi* bakarrik pasatze t baita, baiño beti norbaittekin ai naiz. *O sea* bakarrik, baiño beti norbaitt baneuke bezela.

2.

* *Oye*, when I was freshman I had a term paper to do...

(...)

And all of a sudden, I started acting real *curiosa*, you know. I started going like this. *Y luego decía*. Look at the smoke coming out of my fingers, like that. And then *me dijo*, stop acting silly. *Y luego decía yo, mira* can t you see. *Y luego éste*, I started seeing like little stars all over the place. *Y volteaba yo asina y le decía* look at...the... no *sé era brillosito así* like stars.

2. INTERFERENTZIA MOTAK

I

Hiru motatakoak dira bereziki (Joly, 2014:29)

— Fonologikoak: A hizkuntza B hizkuntza moduan ahoskatzen da.

— Sintaktikoak: B hizkuntzaren estrukturak erabiltzen dira A hizkuntza erabiltzerakoan.

Lionel Jolyk bi mailegu ezberdinu behar ditugula esaten du;
hizkuntzarena, hizkuntza komunitate osoak erabiltzen duen mailegua, eta diskurtsoarena, gizabanakoak erabiltzen duena.

— Lexikoari lotutakoak: hitzak hizkuntza batetik hartzen direnean beste batean txertatzeko.

2.1 Maileguak

Vinagre Laranjeirak dioen moduan, arazo gehiago sortzen dira alternantziarengandik ezberdintzeko orduan. Honela jarraitzen du, “el préstamo se refiere al uso de una palabra o expresión de una lengua en otra (...) El préstamo no requiere un nivel alto de competencia comunicativa en la segunda lengua, lo que podría inducirnos a pensar que existe una diferencia clara entre préstamo y cambio de código. Sin embargo, los numerosos estudios realizados concluyen que es difícil establecer los límites entre uno y otro” (Vinagre, 2005:18/19).

Lionel Jolyk bi mailegu ezberdindu behar ditugula esaten du; hizkuntzarena, hizkuntza komunitate osoak erabiltzen duen mailegua, eta diskurtsoarena, gizabanakoak erabiltzen duena. (Joly, 2014:29/30).

2.2 Argipenak

— Hizkuntzarenak aipatzen hasita, gaztelerako *tomate* hitza aipatzen du Lionelek (Amerikako nahuatletik datorrena), edo robot (Txekia), football (ingelesa) eta abar. Hizkuntzaren zati bihurtzen dira denbora pasatu ahala.

— Diskurtsoarenak, berriz, bi modutan ezberdintzen ditu: bata elebidun osatuek (bi hizkuntzetan ezagutza maila altua dutenak) egiten dituztenak, beste hizkuntza batetako hitza txertatzen dute baliokiderik ez dagoelako; eta bestea, ezagutza faltagatik gertatzen dena, hiztunak beste hizkuntzan hitza txertatzen du bere baliokidea ezagutzen ez duelako.

2.3 Kalkoak

Lionel Jolyri jarraituz, maileguaren mota berezi bat bezala sailkatzen du. Espresio edo egitura baten itzulpen zuzena egitean datzala dio, jatorrizko estruktura aldatu gabe. (Joly, 2014:30). Adibidez,

— Ilea hartu!

— Pena merezi du!

Zein dira, ordea, kode aldaketaren **funtzioak** ?

Hizkuntzak ukipenean egotearen ondorioz kode aldaketa gertatzen dela esan dugu, eta hau gertatzeko gizarteak elebiduna izan behar duela. Etxabe Aramendik (Etxabe, 1993:E atala) bere lanean aipatu moduan, **komunikazioan oinarritzen da code-switching** delakoa. Ikerlan batetik bestera alde nabarmenak badaude ere, entresaka egin dugu.

Honela, oro har betetzen duen funtzioa aipatuko dugu inoren sailkapenetan sartu gabe.

- Linguistikoa izan daiteke kode aldaketa egitearen zergatietako bat. Posible baita hiztunak erdarara (gure kasuan) jotzea dena delakoa euskaraz esateko gai ez delako.
- Gizatalde bati elkartasuna adierazteko.
- Diskurtoaren norabidea egituratzeko, hau da, ahozko testua antolatzeko.
- Oso barneratua dituelako bigarren hizkuntza horretako lexikoa edota espresioak. Gai zehatz batzuetan, gainera, oso ohikoa da kodez aldatzea (lan-munduan esaterako).
- Beste pertsona batek esandakoa gaira ekartzeko. Betiere pertsona horren (bera izanda ere) paperean jarririk.
- Esan nahi duen horri nolabaiteko indarra edo garrantzia emateko. Baita garrantzia kentzeko ere.
- Ironia edo umorea adierazteko.
- Irain eta biraoak esateko. Beste batek esandakoa arbuizatzeko.

Arriskuak ere izan ditzake honek, ordea. Kontuan hartu behar baitugu normalean kode aldaketa hizkuntza menderatzailetik menderatura gertatzen dela. Gainera, gure kasuan bezala hizkuntza normalizatua ez baldin bada, are eta kaltegarriagoa izan daiteke ukipenaren ondorioa.

Aurrez esan bezala, bi hizkuntza ukipenean daudenean eta elkarren aurka talka egitean interferentziak sortzen dira. Mikel Zalbidetik poliki asko azaldu zigun gisara honelako kasuetan bi aukera izaten dira: “bata elebidun bihurtzea, eta bestea, zeuk dakizun hizkuntza horren kaltean beste hizkuntzara pasatzea (language shift edo mintzaldatzea bezala ezagutua). Kontaktua linguistikoa dagoenean eta jendea jendearekin nahasten den bitartean, beti gertatuko dira hiru gauza horiek. Kontua ez baita hemengo bakarrik, unibertsetara da. Beraz, arriskua hor dago betiere. Mintzaldatzea deitzen zaio eta fenomeno sozial bat da; A hizkuntzatik B hizkuntzara pasatzea” (Zalvide, 2014). Honetan gehiago sakondu nahi izanez gero jo Mikel Zalbidetaren *Joshua A. Fishmanen RLS edo HINBE* txostenera, bibliografian dagoen web orrian dago eskuragarri. Biziki interesgarria!

3. HIZKUNTZA OHITURAK

Hizkuntza ohiturak ere beste ohitura guztiak bezala ohiturak dira, noski. Denboraren poderioz ohiko bihurtzen direnak eta askotan baita errutina ere. Konturatu ere egin gabe egiten dugu egiten dugun

Bi hizkuntza ukipenean daudenean eta elkarren aurka talka egitean interferentziak sortzen dira. Honelako kasuetan bi aukera izaten dira: “bata elebidun bihurtzea, eta bestea, zeuk dakizun hizkuntza horren kaltean beste hizkuntzara pasatzea (language shift edo mintzaldatzea bezala ezagutua).

Pertsona bat hizkuntza batean ezagutu baldin baduzu, hala jarraituko duzu berarekin topo egiten duzun bakoitzean. Ohitura kontua da. Ohiturak, ordea, ikasi egiten dira.

TELP tailerrek norberaren hizkuntza portaeren ohituren kontzientzia hartzera laguntzen dute, eta euskaraz gehiago eta erosoago egiteko baliabideak eskaintzen dituzte.

hizkuntzan edo hizkeran parean daukagunarekin. Behin ohitura batzuk geure eginda, gainera, ez da erraza izaten horiek aldatzea, askotan ezta horretarako geure indar guztiak jarrita ere.

Edozein dela ere, hizkuntza bat ikasteko nahiz erabiltzeko motibazioaz hitz egiterakoan, Olatz Olasok dio jarrerak ezin ditugula alde batera utzi. Gizarte psikologian jarreraren ikasketa oinarritzko gaietako bat izaten dela aipatzen du, eta jarrerek erantzun ikasia izaten dutela ere azpimarratzekoa da (Zimbardo eta Leippe, 1991). Pertsona bat hizkuntza batean ezagutu baldin baduzu, hala jarraituko duzu berarekin topo egiten duzun bakoitzean. Ohitura kontua da. Ohiturak, ordea, ikasi egiten dira. Askotan ez da nahikoa izaten geure hizkuntza mantendu nahi izatea eta haren aldeko jarrera edukitzea, kostatzen baitzaigu gero modu koherentean jokatzeko. Horretarako, TELP tailerrak sortu dituzte. Norberaren hizkuntza portaeren ohituren kontzientzia hartzera laguntzen dute, eta euskaraz gehiago eta erosoago egiteko baliabideak eskaintzen dituzte. Kataluniako eredua (Taller d'Espai Lingüístic Personal) hona ekarri du Gemma Sanginés eta Ferran Suay bikoteak, eta esango nuke badugula eurengandik zer ikasia.

Hizkuntza ukipena dela eta, orduan, euskaldun elebidunok hizkuntza aukeraketa egin beharrean suertatzen gara askotan eta honen ondorioz, estres linguistikoa bezala ezagutua den kontzeptua pairatzen dugu. “Hizkuntza ez normalizatu bat erabiltzen duenak jasaten du. Hiztunak bere hizkuntza erabili ala ez etengabe erabaki behar duenean, nekea sortzen da. Neke horri esaten diogu estres linguistikoa” (badubada, 2013). Kontzeptu hau zertan datzan hobeto jakin nahi izanez gero, bibliografian dago lotura interesgarri bat.

Gemma Sanginési ARGIA astekariak (ARGIA, 2013/12/15) eginiko elkarrizketa batean honela dio, “auto-estimua falta handia dago hizkuntza gutxituen hiztunen artean, eta hori buruan sartu duguten zerbait da. Hizkuntza gutxituen hiztunak askotan urpekariak bezalakoak gara: ur-azalaren azpian geratzen gara eta soilik eremu ziurretan ateratzen gara azalera”. Euskararen egoera zein den badakigu eta gazteleraren eragina zenbateraino den mehatxu esatea ez da erraza. Askotan oso erraz pasatzen baikara gaztelerara, guri bost inportako balitzaigu bezala. Beti hizkuntza aldaketa norabide berean eginez, eta ez dago esan beharrik zein den norabide hori, badirudi herri honetan bi hizkuntza jakiteak buruhausteak baino ez dizkigula sortzen. Honela jarraitzen du Sanginésék, “... baina badakigu pertsona desberdinak garela hizkuntza batean edo bestean. Zuk euskaraz pentsatzen eta sentitzen baduzu zure barne mundua, askoz hobeki adieraziko duzu euskaraz eta hori

errespetatu egin behar da. Esaten dizutenean zuri bost axola edo ez zaizula ezer kostatzen, eskatzen dizute ahalegin gehigarri bat egiteko eta ikasi egin behar dugu hori argi adierazten eta aldarrikatzen. **Kortesiak bi norabidetakoa izan behar du eta ez beti norabide berekoa**”.

4. GABIRIAKO HIZKUNTZA-EZAUGARRIAK

4.1 Datu orokorrak

Gabiria, Gipuzkoako Goierri bailaran kokaturik dagoen udalerrria da. Bertan, 500 pertsona inguru bizi dira mendiz inguraturiko paisaia zoragarrian. Bere mugakideak honako udalerrri hauek dira: Iparraldean, Zumarraga eta Ezkio-Itsaso; hegoaldean Mutiloa; ekialdean Ormaiztegi eta Ezkio-Itsaso eta mendebaldean, berriz, Legazpi.

4.2 Datu soziolinguistikoak

Biztanleriak etengabe beherantz jo du XIX. mendearen bigarren erdian hasita gaur arte, eta 1950. urtetik aurrera beherakada hau areagotu egin da. 1950ean 838 biztanle zeuden, 1996an 428. Azken hamarkada honetan, ordea, egin diren etxe berrietara etorri den jendearen ondorioz gorakada bat eman da eta egun, 2013ko erroldaren arabera 506 biztanle daude.

Hizkuntza gaitasunari buruzko datuak honakoak dira. 1991, 2001 eta 2011. urteetakoak.

1.taula. Hizkuntza-gaitasuna (> = 5 urte), adinaren arabera (%)

URTEA	1991	2001	2011
Biztanleak	415	394	483
Elebidunak	98,6	95,7	88,0
Elebidun hartzaileak	1,2	2,8	4,3
Erdaldunak	0,2	1,5	7,7

Honakoak, berriz, etxeko erabileraren datuak.

2. taula. Etxeko erabilera (> = 5 urte), adinaren arabera (%)

URTEA	1991	2001	2011
Guztira	415	394	483
Euskara	96,1	88,3	74,4
Euskara eta gaztelera	2,2	8,4	8,1
Gaztelera	1,7	3,3	16,6
Beste bat	0,0	0,0	0,6

Iturria: Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza, Hizkuntza Politika Eta Kultura Saila, 2014.

•

ALDERDI ENPIRIKOA GABIRIAKO KODE-ALTERNANTZIA ETA HIZKUNTZA OHITURAK

5. AURREZ EGINIKOA

I

Ikerketarekin hasi baino lehen aurrez gai honetaz egindakoaz dokumentatzen jardun dugu. Honela, lehenik eta behin gai honi buruz zer dagoen egina jakin ahal izan dugu. HIZNET ikastaroan egin diren lanei erreparatu diegu lehenbizi; hala nola, Amets Etxaberena (Etxabe, 2005), Karmele Etxaberena (Etxabe, 2010) eta Lierni Etxeberriarena (Etxeberria, 2013). Horietan Getaria, Zaldibia - Ordizia eta Ibarako gazteen kode-alternantzia aztertzen da, hurrenez hurren. Hauez gain, Donostiako HABE liburutegian beste antzeko bi lan aurkitu ditugu. Bata Durangoko

gazteen kasua aztertzen duena, Inmaculada Fernandezena (Fernandez, 1992), eta bestea hizkuntza aukeraketa euskaldunen artean lantzen duena, Miren Arantzazu Etxaberena (Etxabe, 1993).

6. LAN HONEN HELBURUAK HONAKOAK DIRA:

I

— Elkarrizketatu/hizlarien kode alternantzia jasotzea (noiz, zergatik eta zertarako gertatzen den).

— Euren hizkuntza ohiturak ezagutzea (ezezagunekin nola jokatzeko duten eta zergatik, ea ze irizpideren arabera jokatzeko duten hizkuntza bata ala bestea aukeratzeko, zerk eragiten duen erabaki hori hartzea eta ea garrantzirik ematen dioten horri edo ez dien buru hauste handirik sortzen).

Helburu zehatzagoak izan dira arnagune batean zer nolako kode-alternantzia dagoen ikustea, eta baita bi belaunaldien arteko aldea ikustea ere; beti esaten baita gazteek gaztelerarako joera izaten dutela.

Lan honetako **hipotesiak** honakoak dira:

— Kode-alternantzia aztertu nahi dugu, aurrez badagoela pentsaturik.

— Ez dugu uste emaitzak lehen egin diren ikerketekin konparatuz gero hain ezberdinak izango direnik (agian kantitate aldetik?).

— Kode aldaketa gehiago gutxiago egitea pertsonaren arabera izan daitekeela aurreikus genezake, baina bizi zaren inguruneak ere izango du eraginik.

— Hizkuntza ohiturei dagokienez, litekeena da hizkuntza bata ala bestea aukeratzekoan ohitura kontua dela aipatzea, ingurua, itxura...

7. NONDIK NORAKOAK

I

Gabiriako bi belaunaldien arteko kode-alternantzia eta hizkuntza ohiturak aztertu nahi izan ditugu. Lau elkarrizketa/hitz aspertu egin ditugu, beti ere lehen-hizkuntza euskara dutenekin. Esan bezala bi belaunaldirekin, bata 15/19 urte bitarteko gazteekin, eta bestea 32/37 urte bitarteko helduekin; belaunaldi bakoitzeko bi talde osatuaz. Talde bakoitzarekin, gutxi gorabehera, ordubete pasatxoko elkarrizketak egin ditugu, eta ondoren elkarrizketa horiek transkribatuak izan dira aztertuak izateko.

Egindako hitz aspertu horietan herrikideen arteko ohiko hizkera jaso nahi izan dugu ahalik eta era naturalenean jardunez. Hori horrela izan zedin, unibertsitateko lan bat egiteko Gabiriako jendearen ohiturak

Gabiriako bi belaunaldien arteko kode-alternantzia eta hizkuntza ohiturak aztertu nahi izan ditugu. Lau elkarrizketa/hitz aspertu egin ditugu, beti ere lehen-hizkuntza euskara dutenekin. Esan bezala bi belaunaldirekin, bata 15/19 urte bitarteko gazteekin, eta bestea 32/37 urte bitarteko helduekin.

jaso nahi genituela esan genien, eta, beraz, hitz egindakoa grabatua izango zela. Horretarako, lehen aipatu bezala, gidoi bat geneukan, nolabait ere guk nahi genuen horretara iristeko bidea markatuko ziguna: ohitura orokorretatik hasi eta hizkuntza ohituretara salto egin. Gaia eurek nahi bezala gara zezaketen, baina betiere gidoi edo puntu horiek geneuzkan hizketaldia bideratze aldera. Hitz aspertuaren bukaerarako (hizketa-gaia ez baldintzatzeko) galdetegi bat prestatu genuen “ezagunekin” dituzten hizkuntza ohiturak identifikatzeko. Aurrez hitz egin genuen hizkuntza ohiturez, baina batez ere “ezezagunekin” ditugun ohiturez. Bizitzako egoera ezberdinak planteatu genizkien, eta nola jotzen duten eta zergatik azaldu behar izan zuten.

7.1 Hiztunen ezaugarriak

Berriki esan bezala, lau talde horietako lagunei galdetegi bana eman nien euren datu orokorrak (betiere, geure intereseko zirenak) jasotzeko. Hona hemen, bada, geure hiztun horien ezaugarriak:

- **15/18 urte bitartekoak**

Lehenengo taldean beste bi mutil batu zitzaizkigun. Beraz, 2 neska eta 4 mutilez osatutako taldea izan zen lehena. Bigarrena, berriz, 2 neska eta 2 mutilez osaturikoa izan zen. DBH egiten ari dira 10 lagunetik 5, beste 4 batxilergoa egiten eta bat unibertsitate ikasketak egiten hasia da jada. Horietako baten aita izan ezik, beste guztien aita-amak euskaldunak dira. Etxean darabilten hizkuntzarekin ere gauza bera gertatzen da, hau da, etxe batean (zehazki aita erdalduna den etxe horretan) bi hizkuntzetan hitz egiten da, baina beste guztietan euskaraz. Lagunartean euskara darabilte guztiek, baina eskolan 3 pertsonak bi hizkuntza erabiltzen dituzten eta besteek euskaraz soilik hitz egiten dute. Musika bi hizkuntzetan entzuten dute, baita telebista ikusi/entzun ere. Egunkaria, berriz, 6 lagunek bi hizkuntzetan irakurtzen dute eta gainerakoek ez dute egunkaririk irakurtzen.

- **32/37 urte bitartekoak**

Bi elkarrizketetan, 4 neska eta 4 mutil elkartu ginen. Ikasketei dagokienez, esan behar da denetik zegoela eta zer esanik ez ofizioei erreparatuz gero. Batxilergoa duten bi lagun zeuden, FP 2 arotza egindako beste bat, goi-mailako metal eraikuntza ikasketak eginiko beste bat, graduatua duen beste bat, lizentziatura duen beste bat, ingeniari-tza

eginiko bat eta L.H/H.H eta psikopedagogia egindako azken bat. Esan bezala, denetik. Ofizioei erreparatzen badiegu, 3 irakasle ditugu, modelista bat, aroztegiko enkargatu bat, soldatzaile bat, zerbitzari bat eta langabezia dagoen beste bat. Hauen, guztien aita-amak euskaldunak dira. Etxe batean bi hizkuntzetan hitz egiten da, beste guztietan, ordea, euskaraz. Lagunartean ere berdin, batek bi hizkuntzetan hitz egiten du eta besteek euskaraz. Lanean gauzak pixka bat aldatu egiten dira eta hau oso adierazgarria da. Batek soilik hitz egiten baitu euskaraz, beste bik gaztelera hutsean eta gainontzekoek bi hizkuntzetan. Entzuten duten musikari erreparatuz gero, berriz, esan behar da 3 pertsonen euskara hutsean entzuten dutela, lau lagunek bi hizkuntzetan eta beste batek ingelesez soilik. Telebista batek euskaraz bakarrik ikusten/entzuten du, eta gainontzekoek bi hizkuntzetan. Egunkariak irakurri, berriz, batek euskara hutsean, beste bi lagunek gaztelera hutsean eta besteek bi hizkuntzetan.

7.2 Informazioa lantzeko softwarea

Geure elkarrizketak grabatzeko Audacity izeneko programa erabili dugu, Audacity® askea, erabilerraza eta bide-anitzeko audio editatzaile eta grabatzailea da Windows, Mac OS X, GNU/Linux eta beste sistema eragile batzuetarako. Horrez gain, interfazea hizkuntza askotara itzulita dago. Audacity programa, besteak beste, zuzeneko audioa grabatzeko erabil dezakezu; baita ordenagailuan bertan entzuten ari zarena grabatzeko ere (baldin eta Windows Vista edo berriagoa baduzu); grabazioak edo kaseteak audio digital edo CD bihurtzeko ere balio du; WAV, AIFF, FLAC, MP2, MP3 edo Ogg Vorbis soinu agiriak editatzeko ere bai; audioak ebaki, kopiatu, batu edo nahasteko; grabazio baten abiadura eta doinua aldatzeko...

8. AHOZKO JARDUNAREN AZTERKETA

Geure herritarrekin egindako hitz aspertu horiek transkribatu eta aztertu ondoren (guztira lau ordu pasa), euren ahozko jarduna aztertu eta transkribatu dugu.; hemen, ordea, jardun horietan jasotako adibide batzuk baino ez dira agertzen.

8.1 Etengabe erabiltzen ditugun gaztelerako partikulak

8.1.1 Diskurtsoa antolatzeakoak

Euren ikasketei buruz ari dira eta baita etorkizunean dituzten asmoei buruz ere. Lehenengoan aurrez esandakoa argiago utzi nahi du eta baita bigarreanean ere.

N.1.1 – Gu oaindio laugarren DBHn gare, *o sea* obligatorioa da!

M.1.2 – *O sea* oaiñ ya laugarren DBHn gare eta ya hurrengo urten aukerau eingo deu Goierria jun o ez. (15/19 urtekoak).

Komertzial lanean aritu behar izan zuenekoa kontatzen ari da. Azalpen baten erdian makulu gisa darabil.

M.3.1 – (...) Ez huan gure lana! *O sea* esate genduan, bestela hartu komertzial bat! (...).

(32/36 urtekoak).

8.1.2 Interjekzioak

Zahartxoagoekin unibertsitaterako planei buruz ari gara. Neuk egindako galderari baiezkotan erantzuteko darabil. Tonua altxatzen du hitza pixka bat luzatuz.

NI – Eta hi? batek kazetaritza, bestea artzai eskola.

M.1.3 – Ba ni re hor neillek. Kazetaritza lehen pentsauta neukian baiño seurona irakaskuntza eitteko. Mariakin jungo naiz igual oseake?

NI – Noa?

M.1.3 / N.1.2 – Gasteiza!

NI – Beittu, ondo bizitzea! Pisu batea eo hola?

N.1.2 – *Hombre!*

M.1.3 – Intenzioa behintzet! (15/19 urtekoak).

Hizlarietako batek AEBetara egindako bidaian gertatutako bitxikeria bati buruz ari dira. Oraingoan, aurrez esandakoa baieztatzeako erabili du. (...)

M.3.2 – *Hombre!* Kotxek haundik baldin badauzkie eta eak e haiñ haundik badie. Atea irikitzeako re, tokie beharko due. (32/36 urtekoak).

8.1.3 Preposizioak

Parrandetan euskarak duen presentziaz ari dira.

M.1.3 – Bueno, baiño juergatan notatze zu, tabernata sartzen zea ta erdera aitze zu ta txoznata sartu ta...

N.1.2 – *Según* baita eh! (15/19 urtekoak).

Hizlari hau ere irakaslea da eta ze mailatan edo ze urtetako jendearekin jarduten duen azaltzen ari da.

M.3.1 – Erdi mailako batzuk, 16, 17 urte... *según*, batxilergotik datozenak. Ta gero ia goi mailakok! (32/36 urtekoak).

8.2 Gaztelerako esamoldeak, sintaxia

8.2.1 Gaztelerako espresioak gazteleraz

Gaztelerazko espresio bat darabil bere diskurtsoan besteen atentzioa bereganatzeko eta esaten ari denari indarra emateko edo nolabait puzteko.

M.1.1 – Batzuk eitten due erdez *por molar mas!* Tontokerie! (15/19 urtekoak).

Dena handia zela esateko kodez aldatzen du. Kode aldaketa egitearekin bat gainera, tonua ere hala aldatzen du.

N.3.2 - *Dana da a lo grande!* Kriston kotxe haundik, baiño aparkatzeko lekuk nere *doscientos seisa* bi kabitzen diela aparkatzen due, leku baten eh! (32/36 urtekoak).

8.2.2 Gaztelerako espresioak euskaraz

Gazteleraz erabiltzen den “*si*” horrek kausalaren zentzua du. Euskaraz “*izan ere*” erabil dezakegu edota “... eta”.

NI – Egunkarik eztezue irakurriko ordun?

N.1.1 – Eske oaiñ egunkarie hor dau, twiterren dau. *Si* egunkarin atea behar dan dana twiterren ateatze zazu; ta gehio re bai. (15/19 urtekoak).

Zenbat aldiz entzun behar izan ote dugu pena ez duela merezi? “*Merezi du*” esatea aski da.

N..3.1 – 25 € balio zon entradek, baiño *pena mezi do!* (32/36 urtekoak)

8.2.3 Sintaxia. Gazteleraren eragina

Esaldien ordena dela eta, adibide edo kasu batzuk baino ez genituen jaso, bat-bateko diskurtsoetan askotan erabiltzen direla iritzita.

Hona aditza esaldiaren hasieran jartzen duten adibide pare bat.

N.2.1 – Ez, ez! Nik ikaste tenen esaten det ikaste etela. *Ta bestela da penkau ein behar detelako.* Ta yasta! (15/19 urtekoak).

N.3.1 – (...) beak enteittu zon *iriki behar zuela sukursala* Beasaiñen eta dendan bat edo. (32/36 urtekoak).

8.3 Irain eta biraoak

Gaztelerako espresio hau, birao hau, oso ohikoa da euskaldunen artean ere eta “ezta pentsatu ere” esan nahi du. Literalki, berriz, “barrabilak”. Orio aldean esaterako, badakit horrela erabiltzen dutela eta ezin naturalago gainera.

(...)

N.1.1 – Ondo moldatzen gea, nahiko ondo!

M.1.1 – Beti bezela, danetan bezela! Etxen e ze uste zu ba, ixi ixilik eoten diela ala? *Los cojones!* Han e buiea ateako due. (15/19 urtekoak).

Kexa adierazteko erabiltzen da birao hau.

M.4.2 – (...) Indarrea asko jute nittuan eta ni jendekin tratuako beti zea euki diat eta, *cauen dios!* bat behar diat laneako, eske ez gaittuk aillatzen eta bat hartu beharra zeukiau! Hi, ni etorriko neok! Hola, broman! Etorriko hitzeke? Ta... bai, *cauen dios!* Zeatik ez neo pa etorriko! (32/36 urtekoak).

8.4 Lexikoa

M.2.1 – Ni Unai naiz eta nere hobbyk die baterie jotzea, musika aitzea eta launekiñ eotea. (15/19 urtekoak).

M.2.1 – Bueno, eske lokalen garenen igual batzuk Play stationen ibili nahi due ta bestek hitz eiñ ein nahi due ta bestek hobbyten ibili nahi due ta azkenen ze pasatzea, ba bat hasten dala diskutitzen eta bestek segi eitten dio. Ni barne! (15/19 urtekoak).

M.4.1 – (...) Beti accidentek, beti bildurrakin, beti poliki (...) Ta halako baten osabak deittu zian, Zumarratik, tallerretik!

M.4.2 – Hoi caldererie huan ez? (32/36 urtekoak).

M.3.1 – Baiño hoiek zertako die? Eske ez tet beiñ e ulertu! Nik telebison da, e... ba igual zappingetako zea baten, e... joe, bazeok la sextan uste diat. Zapatu atxaldetan eo hola botatzen die 3terditatik 4eta eo hola, zappingeko zea bat. Top tremting tele o holako, bai, eta hor ba (...) (32/36 urtekoak).

8.5 Beste pertsona batek/batzuek edo eurek une jakin batean esandakoa

Pasadizo bat kontatzen ari da. Berak gazteleraz galdetu zion Urbil merkatal zentroko norbaiti eta hark euskaraz erantzun zion. Istorioa gertatu zen bezala kontatzen du eta horretarako kodez aldatzen du.

N.2.2 – Aurreko baten e... ju[n] nitzen Urbillea ta han bazkaldu genun ta e..., esan nion: “¿donde estan los baños?” eta beak bai, “aurreka ta eskubita”. Ta ni, a vale! Eskerrik asko! (15/19 urtekoak).

Beste honetan ere, pertsona berak, kodez aldatzen du hirugarren pertsona batek esandakoa aipatzeko. Lanari buruz dihardu eta lana gaztelerarekin lotzen duelako ere izan daiteke.

N.3.1 – (...) Gaiña esate zian “es un trabajo muy duro, pero se gana... se gana dinero...” (32/36 urtekoak).

9. EMAITZAK, ONDORIOAK ETA AURRERABIDEAK

Gabiriako bi belaunaldi ezberdinekin elkar hizketak egin ostean zera esan dezakegu, bere garaian Getariako kode-alternantzia aztertu ondoren Amets Etxabek zioen moduan, “kode aldaketa hizkuntzaren ezagutzatik haratago dagoen fenomeno dela, helburu ezberdinak lortzeko erabiltzen den fenomeno” (Etxabe, 2005:26). Guk ikerketa egin dugun eremua arnasmune da, hau da, euskararen ezagutza eta erabilera maila altua dago bertan. Bada, baieza dezakegu (aurrez uste genuen moduan) honelako tokietan ere kode aldaketa badela, bai gaztetxo eta baita ez hain gaztetxo direnen artean ere (aurreko atalean agertzen direnak aztertutako artetik aukeratutako batzuk besterik ez dira). Ordizia eta Zaldibiako gazteen kode aldaketa aztertu zutenean ateratako ondorioetako bat ekarriko dut hona, gure ikerketarako ere baliagarria baita. Honela zioen “Euskal Herrian agertu ez eta Goierri gertatu den kode-alternantzia motarik ez dugu atzeman. Badirudi, Goierri berritzaileak baino gainerakoek atzetik doazen hiztun gazteak bizi direla ” (Etxabe, 2010:41). Gure kasuan ere horrela da, ez baitugu ezer berririk edo apartekorik jaso. Beste lanetan atera diren ondorio antzekoak atera ditugu geuk ere.

Zein da, ordea, kode-alternantziaren funtzioa eta zergatik erabiltzen da Gabiria bezalako arnasmune batean? Guk ikertu eta aztertutakoari erreparatu gero, esan dezakegu hainbat arrazoi daudela kode aldaketa hori emateko eta beti beteko duela funtzioen bat, hau da, inoiz ez da alirizira gertatzen kode aldaketa hori, beti izango da agerikoa ez bada, atzeko arrazoien bat hori gertatzeko. Arrazoiak hainbat izan daitezkeela esan dugu, beti ere horrekin lortu nahi denarekin edo eman nahi zaion funtzioarekin loturik. Lionel Jolyk dioenez *Soziolinguistikaren oinarriko kontzeptuak* txostenean, “alternantzia motibatua ere deitu izan zaio, komunikazio estrategia bati erantzuten diolako... Beste kasu batzuetan,

**Baiezta dezakegu
(aurrez uste
genuen moduan)
honelako
tokietan ere kode
aldaketa badela,
bai gaztetxo eta
baita ez hain
gaztetxo direnen
artean ere.**

Hainbat partikula. Hauek erabiltzearen arrazoia gure bizilagun den gazteleraren eragin nabarmena da. Konturatu ere egin gabe darabilzkigu gure eguneroko jardunean eta hauen funtzioa adierazkortasuna lortzea izango litzateke. Euskaldun peto petoek ere erabiltzen dituzten partikulak dira.

aldiz, ez da motibatua. Azken kasu honetan, “interhizkuntza” fenomenoak aurkitzen dugu. Adibidez, bigarren hizkuntza baten ikasle batek, ikasten ari den hizkuntza eta bere jatorrizko hizkuntza nahasten dituztenean, “interhizkuntz”, “erdibitarteko” hizkuntza daukagu. Inmigrazio kasuetan inmigratuek bi hizkuntzak nahasten dituztenean guztiz integratu arte, interhizkuntza dugu baita ” (Joly, 2014:28).

Badira euskarazko jardunean etengabe erabiltzen ditugun hainbat partikula. Hauek erabiltzearen arrazoia gure bizilagun den gazteleraren eragin nabarmena da. Konturatu ere egin gabe darabilzkigu gure eguneroko jardunean eta hauen funtzioa adierazkortasuna lortzea izango litzateke. Euskaldun peto petoek ere erabiltzen dituzten partikulak dira (Hegoaldeari erreferentzia eginez betiere, noski). Ahozko testua antolatzeke partikulak etengabe darabilzkigu geure ahozko jardunean. Gaztelerazko hainbat eta hainbat espresio ere agertu dira gure grabazioetan. Batzuk gaztelera hutsean, besteak euskarara moldatuta eta beste batzuk aditza tokiz aldatuta. Esan behar da honen arrazoia ere lehengoaren berdina dela, hau da, gaztelerak gure egunerokoan duen presentziaren ondorio dira. Adierazi nahi den horri konnotazio berezia eman nahi diogunean erabiltzen dira gaztelerazko espresioak. Euskaraz ere badakizkigu hainbat esamolde, baina gaztelerazko espresioak oso barneratuak ditugunez, askotan euskarara pasatzen ditugu gaztelera oinarri hartuta. Irainak eta biraoak esateko aldatzen dugu beste askotan, ia beti. Askoz erosoagoa egiten baitzaigu kodez aldatzea euskaraz esatea baino; alde horretatik hutsune nabarmena dauka euskarak (edo euskaldunok?). Ez horrenbeste, gure kasuan behintzat, umoreari dago-kionez, baina horretan ere zerbait nabari da. Gero eta txiste edota pasadizo gutxiago entzuten baitira euskaraz. Lexikoari dagokionean ere, gazteleraren presentzia gero eta nabariagoa da eta baita ingelesarena ere beste zenbait kasutan. Orain urte batzuk pentsaezina zirudiena, pixkanaka zabaltzen ari da. Karmele Etxabek esan moduan, eta neuk gutxi espero banuen ere, hala da eta gero eta toki handiagoa hartzen ari da gainera (artikulu honetan batzuk baino ez dira agertzen). Honekin lotuta, aipatu behar da teknologia berriek duten eragina, eta ez dut aipatu gabe utzi nahi Ibarako gazteen kode aldaketa aztertu zutenean aipatua. Honela zioen Etxeberriak, “garai batean nekazaritzatik bizi ziren, gaur egun, ordea, nekazaritza baztertu eta teknologia berrien mundua dago pil-pilean. Beraz, gure lexikoa alor horretara zabalduz doa ” (Etxeberria, 2013:33). Horrela da, horrela gertatu da. Gabirian ere bai, noski. Gure gurasoen belaunaldia baserrian jaioa da, baina belaunaldi pare batean jada baserrietik industriarako saltoa eman da, horrek

dakartzan hartu eman ezberdinekin. Orain gainera, Interneten iraultzarekin zeharo aldatzen ari da egunerokoan darabilgun lexikoa eta jabetu gara hortaz egindako grabazioetan eta nago ez dagoela hainbesteko alderik aztertutako bi belaunaldien artean lexikoari erreparatuz gero behintzat. Zahartxoek lan munduarekin lotutako lexikoa darabilte, eta hori, nola ez, gaztelarekin estuki lotua dagoen zerbait da. Aipatu baita ere, beste batek edo norberak une jakin batean esandakoa gogora ekartzeko ere aldatzen dugula kodez.

Honela, aurrez teoriarik aipatu diren funtzio ia guztiak betetzen dira guk egin dugun ikerketa honetan ere. Elkar hizketen formatua eta osatzen duten kideak direla eta, gizatalde bati elkartasuna adierazteko kodez aldatzen dutela ez da agertu, noski. Ez eta euskaraz esateko gai ez izan eta gaztelaraz esan beharra ere.

Belaunaldien arteko aldeari erreparatuz gero, esan behar dugu, oro har, ez dagoela alde handirik. Aldeak badira, baina baita adin berekoak diren edo adin antzekoa duten pertsonen artean ere, izan neska edota mutil. Batek kodea gehiago gutxiago aldatzearen arrazoia pertsonala da beraz, norbere izaeraren arabera, familia, lagunartea, lana... Hau dena guk aztertu dugun eremu/jende konkretu bati buruz diot, ez da orokortu behar. Aukeratutako lagina hori da eta lagin horiei buruz ari gara. Hala ere, Fernandez Alcoberrek ere honakoa aipatzen zuen, eta ez da kasualitatea izango, "norberaren izaeraren arabera aldatzen da kode aldaketaren neurria. Beraz, hiztun guztiek kode aldaketaren oinarri edo egitura berak badituzte ere, berritsuagoa edo irekiagoa izatearen garrantzia badirudi ez dela bazter batean uztekoa" (Fernandez, 1992:159). Kontuak kontua, hipotesietan aurreikusitakoa betetzen da. Gainera, ez hain gaztetxoak, ez hain gaztetxoak izanda, komunikatzeko eta eurek esan nahi dutena esateko beste lasaitasun eta tenple bat dute. Esperientziak ematen duen konfiantza hori, edozer gauzari buruz luze eta lasai hitz egin ahal izateko. Honekin ez dut esan nahi gaztetxoek komunikatzeko gaitasunik ez dutela edota euren komunikatzeko gaitasuna mugatua denik, baizik eta egindako elkar hizketetan beste patxada bat nabaritu diedala ez hain gaztetxoei. Ulergarria da. Horrela da eta horrela izan behar du, adin ezberdintasunaren diferentzia dela medio. Aipatzekoa da, Gabiria eta horrelako herri txikietan haurrek 12 urte bete arte herriko eskolan ikasten dutela eta DBH ikasketak egitera herri handiago batetara joaten direla (Gabirian ohikoena Beasaina joatea izaten da). Grabazioan gaztetxo batek aipatzen du aurreko belaunaldiekin konparatuz hizkera aldatu den ez den ari ginela, berak Beasaina joan aurretik beste modu batera esaten zituela hainbat gauza eta orain nolabait kutsatu egin dela

**Adierazi nahi
den horri
konnotazio
berezia eman
nahi diogunean
erabiltzen dira
gaztelarazko
espresioak.**

***Belaunaldien
arteko aldeari
erreparatuz gero,
esan behar dugu,
oro har, ez
dagoela alde
handirik. Aldeak
badira, baina
baita adin
berekoak diren
edo adin
antzekoa duten
pertsonek.***

bere hizkera. Uste dut garai horretan emango dela hizkera aldaketarik handiena, eta beraz, kode aldaketa hor hasi ez, baina nabarmen azeleratuko dela esan daiteke. Herri ezberdinetako jendeak bat egiten du bertan eta eragin nabarmena izaten du horrek. “Bi adin talde horien arteko erabileraren aldea sozializazio-ingurugiro ezberdinen ondorioa izan daiteke” (Martinez de Luna, 2014:132). Ez hain gaztetxoek, ordea, etapa hori pasea dute jada eta urtea joan eta urtea etorri beste hainbat eta hainbat pertsonekin eduki dituzte hartu emanak eta horrek nahi edo ez, konturatu gabe bada ere eragina izaten du hizkeran eta aldatu egiten da edo zenbait tokitan moldatu ere egiten dute.

Gure hiztunen hizkuntza ohiturei dagokienez aipatzekoa da, oro har, euskaraz bizi direla, baina gaztelaren eragina ezinbestean nabaritzen dutela diote euren egunerokoan. Batez ere eskolan eta lanean, eta zer esanik ez telebistan. Gaztetxoek aipatzen dute ikasleen artean gaztelera asko entzuten dela eta horren arrazoitzat jotzen dute hala egiten dutenak handiago sentitzea. Beste belaunaldikoen iritziak ere bide beretik doaz, kasu honetan iritziak lanean edota euren seme-alaben eskoletan gertatzen denari buruz dira. Betikoa, aski da bat egotea taldean euskaraz ez dakiena edo ulertu bai baina hitz egiten ez dakiena, beste guztiak gaztelaraz mintzatzen hasteko. Idatzia teknikoegia dela ere aipatu zuten talde batean, askotan gaztelaraz dagoena irakurri behar izaten dutela ogasuneko, bankuko... eskutitzak ulertzeko. Gauza teknikoak gaztelaraz ikastearen ondorio izan daitekeela aipatzen da. Bestalde, hizlarietako batek esan du askotan etxean gaztelaraz aritzen dela bikotekidearekin. Euskaraz moldatzen dela dio, baina gaztelaraz errazago aritzen dela bere bikotekidea, eta sarritan konturatzerako gaztelaraz aritzen direla.

Belaunaldi arteko hizkera aldaketa ere izan genuen hizpide. Euren hizketa egiteko moduan gaztelaren eragina nabarmena dela esaten du gaztetxoetako batek: gaztelaratik hartutako kalko asko erabiltzen dituztela. Belaunaldi zaharragoekin konparatuz gero, euren aiton-amonak esaterako Gabiriatik gutxiago irteten zirela esaten dute eta horrek ere izango zuela eraginik hizkera ez hainbeste aldatzearekin. Ez hain gazte horiek ere aiton-amonen garaian erabiltzen ziren hainbat eta hainbat hitz eta esamolde galdu egin direla diote; eurek jada ez dituztenak erabiltzen. Gurasoek oraindik batzuk mantendu dituztela, baina galtzen ari direla beste asko eta asko. Hitanoarena afera ere bi belaunaldietan aipatu da. Gabirian, eta oro har Goierrin, hika mutilen artean bakarrik egiten dela, neskekin ez. Baina ezta neskak neskekin ere eta hori ere aldatu den gauza bat da belaunaldi batzuk atzera eginez gero.

Hizkuntza ohiturak direla eta ez direla, lehen hitza nola esaten genuen eta horrelako gaiekin ere jardun genuen bueltaka; ezezagunekin izaten ditugun jarrerak; euskaraz ulertu bai, baina hitz egiten ez dakitenekin nola jokatzeko dugun... Honekin lotuta itxura eta tokia aipatzen dira batik bat. Itxurak asko eragiten omen du hizkuntza hautaketa egiterako orduan eta baita zauden tokiak ere. Bi belaunaldietan eginiko lau elkar hizketetan ateratako kontuak dira eta ez dabilta denak ideiaz behintzat elkarrengandik hain aparte; kasuak kasu eta pertsonak pertsona beti ere. Ideia bat edo batzuk izatea gauza bat izaten baita eta horiek praktikara eramatea beste bat. Lehen hitza euskaraz egitearen aldekoak dira denak, baina ohitura kontua dela onartzen dute eta eurek askotan inork agindu gabe gazteleraz egiten dutela ere esan dute lehen aipatu diren arrazoi horiek direla medio. Hala ere, estres linguistikoaren ideia ere atera da eta hainbat unetan euren buruhausteak izaten dituztela garbi utzi dute. Horrez gain, euskaraz ulertu bai eta hitz egiten ez dakitenekin euskaraz egitea bortitza egiten zaiela aipatu dute pare batek. Ez omen luke horrela behar, baina horretara ohitu gaituztela esaten dute.

Ikerketa honetatik ateratako ondorio nagusia aipatzekotan esan behar dugu gaztelerak eragin nabarmena duela gure egunerokoan eta horrek gure hizketa modua guztiz baldintzatzen duela. Horrela izan da, horrela da eta horrela izaten jarraituko du. Hori ez da aldatuko guk hala nahita ere. Hain hizkuntza indartsuarekin kontaktuan bizi denez, gure hizkuntzaren hibridazio prozesu bat ematea ulergarria dela esan dezakegu. Gainera, historiari erreparatzen badiogu, askotan euskarak bizikide izan dituen hainbat eta hainbat hizkuntzaren maileguak hartu dituela konturatu gara, eta hein handi batean, bederen, horiek aurrera egiten lagundu diote eta hizkuntzaren biziraupena ziurtatzen. Hizkuntza guztiak aldatuz doaz eta euskara horretan ere ez da atzean geratzen, garaian garaiko hizkuntzetatik elikatzen jakin izan du eta hori hizkuntza bizirik dagoenaren seinale da.

Hala ere, geurea hizkuntza ez normalizatua izanda eta dugun zatiketa ikusita begiak erne egotea tokatzen zaigu. Horretan ez da dudarik. Harkaitz Canok poliki asko zioen legez, “guk badakigu euskara desagertu egin daitekeela eta hori ez dela hipotesi futurista, zientzia fikziozko bat. Baizik eta hori posible dela eta horrek beharbada ematen digu ezaugarri edo bizipen diferente bat frantses hiztun batek edo gazteleradun batek ez daukana; eta da, zure oinen pean dagoen hizkuntza hori, zure tresna hori ez dela betiko; eta hori frantses batek edo espainol batek ez du pentsatzen”. Kontuak honela, zer dagokigu guri egitea? Lehenik eta behin, horretaz jabetu gaitezen behintzat. Lazkao Txikiri

***Ikerketa
honetatik
ateratako
ondorio nagusia
aipatzekotan
esan behar dugu
gaztelerak eragin
nabarmena duela
gure
egunerokoan eta
horrek gure
hizketa modua
guztiz
baldintzatzen
duela.***

Askotan euskarak bizikide izan dituen hainbat eta hainbat hizkuntzaren maileguak hartu dituela konturatuko gara, eta hein handi batean bederen horiek aurrera egiten lagundu diote eta hizkuntzaren biziraupena ziurtatzen. Hizkuntza guztiak aldatuz doaz eta euskara horretan ere ez da atzean geratzen, garaian garaiko hizkuntzetatik elikatzen jakin izan du eta hori hizkuntza bizirik dagoenaren seinale da.

ere behin hala galdetu omen zioten: *hi Joxemiel ze ein behar diau euskeran alde?* Eta hala erantzun omen zion bere ohiko patxadarekin: *euskeran alde? Ze ingo diau ba, hitz eiri!* Hain gauza sinplea ematen duen horrek hainbat buruhauste sortzen dizkigu bada askotan, eta tristeza bada ere, gu bezalako pribilegiatuak eta geurea bezalako arnaguneetan ere kezka hauek areagotzen ari dira. Agian orain arte behar hainbeste garrantzi eman ez zaiolako/diogulako izango da, edo batek daki zergatik. *Geure arima hiltzen uzteko bezain odol galduak ez gara* idatzi zuen behinola Xabier Amurizak, eta hala abestu izan dugu ordutik; bada esango nuke badugula geure buruarekin zer hausnartua benetan euskaldun eta euskaltzaleak bagara. Geure esku baitago hein handi batean geureari eustea eta lehen hitza beti euskaraz egitea.

Naturaliza dezagun bada gure jarioa eta egin dezagun euskaraz edozein eremutan ohiturak aldatuz. *Nosotros construimos nuestras costumbres y luego las costumbres nos construyen a nosotros* (Nardone, 2006:100/101). Karmelo Ayestak *Goza daiteke gehiago euskaldun baten hizkuntza-bidaia* liburuan honela dio, "ohitura-aldaketak eta hobekuntza pertsonal guztiak antzeko prozesuen bitartez buru daitezke; kirolari bihurtzeko bidea, erretzeari uztekoa, eta euskaldun bilakatzekoa ez dira hain ezberdinak... batzuetan, gizartea aldatu nahi da, norbera aldatu aurretik; baina norberak egin ezean, zaila da besteei eragitea... azken hamar urteotan, euskararen erabilera ez da igo, ez jaitsi, eta noraezean gabiltza, erabilera indartzeko zer egin jakin gabe... euskararen erabilera zabaltzeko, askok aldatu beharko dugu hizkuntza-ohitura" (K.Ayesta, 2014:5/6). Horrela da, "cada cosa lleva a otra, que a su vez conduce a otra... si te concentras en hacer la más pequeña, luego la siguiente y así sucesivamente... encontrarás que logras hacer las grandes cosas, habiendo hecho sólo las pequeñas" (John Weakland). Euskaldunok, badakigu zer egin behar dugun! Bada, utzi konplexuak alde batera eta egin dezagun geurean! ●

BIBLIOGRAFIA

- Audacity software-a, (2014/03/04) <http://audacity.sourceforge.net/?lang=eu>
- Ayesta, Karmelo (2014). *Goza daiteke gehiago euskaldun baten hizkuntza-bidaia*. Utriusque Vasconiae, Oroitzapenak bilduma.
- Badubada,(2017/04/22). http://www.badubada.com/eu/erakusketa/bizikidetz_estres_linguistikoa.php
- Bahamarren edukazio ona (2014/04/29). <https://www.youtube.com/watch?v=6PwIl0vnqhw>

- EMUN (2010). Zer egin...? *Euskaraz egiterakoan egunero sortzen zaizkigun egoerei aurre egiteko lagungarriak. Lana euskalduntzeko kooperatiba*. <http://www.lantalan.com/baliabideak-eta-tresnak/zer-egin-esku-liburua> (2014/07/05)
- Ethnologue,(2014/03/12). <http://www.ethnologue.com/statistics/country>
- Etxabe Aramendi, Miren Arantzazu (1993). *Hizkuntza aukeraketa edo "code switching" a euskaldunen artean*. Hizkuntza Politikarako Idazkaritza Nagusia (HABE liburutegia, Donostia. Argitaratu gabea).
- Etxabe Azkarate, Karmele (2010). *Kode-alternantzia lagunarteko gazte-hizkeran*. *Zaldibia eta Ordiziako kasuak*. HIZNET Hizkuntza Plangintza ikastaroa. http://hiznet.asmoz.org/images/stories/ikerketa_lanak/2010/Kode_alternantzia_lagunarteko_gazte_hizkeran.pdf
- Etxabe Iribar, Amets (2005). *Kode-alternantzia lagun arteko gazte-hizkeran*. HIZNET Hizkuntza Plangintza ikastaroa. http://hiznet.asmoz.org/images/stories/ikerketa_lanak/AmetsEtxabe.pdf
- Etxeberria Zubelzu, Lierni (2013). *Ibarrako gazte-hizkera:kode-alternantzia*. HIZNET Hizkuntza Plangintza ikastaroa. http://hiznet.asmoz.org/images/stories/ikerketa_lanak/2013/Ibarra_Lierni.pdf
- Fernandez Alcober, Inmaculada (1992). *Kode aldaketa Durangoko gazteen hizkeran*. Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako Idazkaritza Nagusia (HABE liburutegia, Donostia. Argitaratu gabea).
- Gabiriako udala, (2014/04/28). www.gabiria.net
- Joly, L. (2014). *Soziolinguistikaren oinarriko kontzeptuak*. HIZNET Hizkuntza Plangintza ikastaroa. Mod. Zkia. 1.2.
- Martinez de Luna, I. (2013). "Euskara EAeko Hezkuntza Sistemari irakurketa soziologikoa". In Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza eta Hizkuntza Politika eta Kultura Saila eta Soziolinguistika Klusterra: *Ikasleak hitzuntun. 2011ko Arrue Proiektua*. Gasteiz. Eusko Jaurlaritza (121-133).
- Nardone, G., Salvini, A. (2006). *El diálogo estratégico*. Integral.
- Olaso, O. (2014). *Ikuspegi Soziologikoa eta gizarte psikologiarena*. HIZNET Hizkuntza Plangintza ikastaroa. Mod. Zkia 1.4.
- Sanginés, G. ARGIA astekarian eginiko elkarrizketa. 2013ko abenduaren 15a.
- TELP tailerrak, (2014/07/05). www.telptailerrak.com
- Vinagre Laranjeira, Margarita (2005). "El cambio de código en la conversación bilingüe: la alternancia de lenguas". *Cuadernos de lengua española*, 87.
- Zalbide, M. (2014). *Hizkuntza gutxituen berreskurapenerako hainbat hurbilpen teoriko*. HIZNET Hizkuntza Plangintza ikastaroa. Mod. Zkia. 1.3.

Zalbide, M.(2014/03/27). http://www.erabili.com/zer_berri/muinetik/1086087086

Zarraga, A., Coyos, J.B., Hernández, Jone M., Joly, L., Larrea, I., Martínez, Loren V., Uranga, B., Bilbao, P. (2010). *Soziolinguistika eskuliburua*. Soziolinguistika Klusterra, Eusko Jaurlaritza (kultura saila), Gasteiz.

BAT aldizkariaren 2014ko
dossierrak

90. ZENBAKIA

Lurralde-antolaketa eta hizkuntza

~

91. ZENBAKIA

Euskara erabiltzeko planak berritzen. UdalTop

Soziolinguistika Jardunaldia

~

92-93. ZENBAKIA

VII Hausnartu Euskal Soziolinguistika sariak

dossierrak